

Af **Morten Brøgger**, Tidehverv, 2016, nr. 2, s. 21- 23.

Udtrykket "få det ud af kroppen" er et råd, der gives til en person, når vedkommende er behersket af en stærk trang til noget, nærer et stærkt ønske om noget eller ligefrem har et intenst begær efter noget. Mig bekendt er det udtryk af nyere dato. Rådet gives, for at begæret eller trangen kan gå væk eller blive dæmpet, da begæret ellers lægger beslag på personens opmærksomhed, energi og kræfter, som han eller hun hellere ville ofre på noget andet. „Få det ud af kroppen“ – lyder rådet så, og det betyder, at man rådes til at give efter for begæret og lade sin trang blive stillet, få sit ønske opfyldt. Så er det nemlig „ude af kroppen“. Så er man ikke underlagt det længere. Det behersker ikke én mere. Men det er enten dæmpet i en grad, så man selv er i stand til at styre det, eller det er helt borte, fordi det er helt tilfredsstillet.

Førhen ville man vel nok snarere have givet rådet: „slå det ud af hovedet“. Forskellen på de to råd hænger sammen med to forskellige syn på, hvad mennesket er, eller hvad det skal være. Det første råd ser mennesket som behersket af – kropslige – begær og ønsker, og det i en grad, så der reelt intet valg overlades til os. Vi kan enten give efter for begæret og dermed få det af ve- "Få det ud af kroppen" jen, så at vi levnes tid og kræfter til andre ting, eller vi kan stritte imod, hvorved vi dog ikke kan gøre os håb om at overvinde begæret. Det vil i stedet blive ved med at beherske os og lægge beslag på vores opmærksomhed og kræfter. I begge tilfælde er vi altså udleveret til begæret. Vi kan kun vælge mellem forskellige måder, hvorpå det skal styre os.

Det andet råd indebærer herimod tanken om, at vi har en vilje, der kan appelleres til, og vi er i stand til at undertrykke og også overvinde et begær, som vi af en eller anden grund ikke vil give efter for. Her er begæret altså ikke opfattet som en ren eller hovedsageligt kropslig drift, men begæret følges af eller består også af en idé eller tanke, et forsæt, som vi kan „slå ud af hovedet“. Og når tanken slås ud af hovedet og forsættet opgives, bliver begæret undertrykt og ikke tilfredsstillet.

I baggrunden for det førstnævnte syn på mennesket og dets begær ligger blandt andet freudianismen med dens lære om fortrængning af drifterne. Om hvordan drifterne, når de fortrænges, nærmest bliver dæmoniske og kan give sig mere ustyrlige udslag, end hvis de får – om ikke frit løb – så dog leves ud på en delvis styret måde. Dette Freudinspirerede synspunkt synes at være ret udbredt. Og derfor findes der måske også en generelt ringere tiltro til virkningen af rådet om „at slå det ud af hovedet“.

Et eksempel herpå hørte jeg i radioprogrammet Mads og monopolet, hvor lyttere kan præsentere et panel af kändisser for et dilemma og få et råd til, hvad de skal gøre. Den 9. januar havde en lytter skrevet ind. Det var en kvinde omkring de 30 år, der gennem syv år havde haft en fast kæreste. Nu ville de gerne have børn. Og dermed altså befæste deres forhold yderligere. Og hun beskrev, hvordan deres forhold ikke længere var præget af forelskelse, men stor kærlighed. Hendes dilemma bestod i, at hun nu havde truffet en seks år yngre mand, som hun var kolossalt seksuelt tiltrukket af. Meget mere end hun var det af sin kæreste.

Hun fik nu det råd af et enigt panel bestående af Huxi Bach, Hella Joof og Asger Aamund, at hun skulle få det ud af kroppen. Ganske vist ikke lige med de ord, men meningen var den samme. Hun skulle give efter for sit begær og indlede et forhold til den yngre mand. Der var i panelet lidt uenighed om, hvorvidt hendes forhold til kæresten, som hun havde haft gennem syv år, allerede var dødsdømt, eller om det ville kunne overleve et – måske kortvarigt – forhold til den begærede mand. Men grundlæggende mente de ikke, at hun havde noget valg. Hun måtte give efter for begæret, og derved få det „ud af kroppen“.

Mon ikke denne enighed i panelet om vejen ud af dilemmaet er et tegn på, at den materialisme i menneskesynet, som i anden halvdel af det 19. århundrede bredte sig blandt intellektuelle, nu er mere eller mindre blevet folkeeje. Mennesket er et dyr, et tænkende dyr ganske vist, men dets vilje er styret af biologien. Som hovedpersonen i Turgenjovs Fædre og Sønner, Bazarov siger det: „Der findes ingen principper ... men der er impulser.“ Hans ven spørger: „Er retskaffenhed også en impuls?“ Og får svaret: „Ja da!“

Samtidig med denne materialisme eller biologisme i synet på mennesket trives en rationalisme. Mennesket er et rationelt dyr. Det betyder gerne, at vi er i stand til at gennemskue moral og religion (det som Bazarov omtaler som principper) som blotte illusioner. Det rationelle menneske er det, der ved hjælp af videnskaben har indset, at det grundlæggende er styret af sin biologi, sine drifter. Derfor er rådet „få det ud af kroppen“ et rationelt råd, for det er fornuftigt at erkende, hvilken magt drifterne har, i stedet for at hengive sig til tidligere tiders moralske principper.

Det var måske også derfor, at der var et fuldstændigt fravær af overvejelser over, hvilke andre konsekvenser det kunne have, hvis lytteren fulgte rådet. Panelet kunne godt se, at det muligvis ville have en ødelæggende konsekvens for hendes syv år lange kæresteforhold. Men der var ingen overvejelser over, om hun kunne være det bekendt over for sin kæreste. Om hun skyldte

ham troskab. Heller ikke videre overvejelser over, hvad hun ville tabe ved at miste sit forhold til kæresten, som hun stadig holdt mere af end den yngre mand. Eller hvilket tab hun ville påføre sin kæreste. Ingen bemærkninger om, hvilket værd et langt og trofast forhold har: den fælles historie, det indgående kendskab til hinanden, det at kunne stole på et andet menneske og trygt lægge sit liv i vedkommendes hænder.

Alt dette er den gamle moral til for at beskytte mod en pludselig impuls eller indskydelse, der kunne ødelægge det. Den gamle moral, som fordrer troskab, tilgivelse og udholdenhed, som ville give rådet: slå det ud af hovedet. Men denne moral er blevet gennemskuet som en illusion af videnskaben, mener man. Den fører kun til skæbnesvanger fortrængning af driften eller begæret.

Derfor har man i godt hundrede år arbejdet på at nedbryde moralen, så at den ikke medførte disse fortrængninger, og så at den ikke skabte den livsforkrøblende skyldfølelse. Og det synes at være lykkedes ganske godt. „Få det ud af kroppen“, svigt blot kæresten, lad det stabile, men naturligvis kedelige – forudsættes det – forhold fare. Det havde panelet tydeligvis ingen skrupler med at anbefale, og kvinden skulle heller ikke have nogle skrupler med at efterleve anbefalingen.

Og denne skruppelløse, samvittighedsløse given efter for impulserne, for begæret, skal kirken selvsagt også tilpasse sig. Derfor dukker der nu fortalere for et kirkeligt skilsmisseritual op. En af dem er sognepræst Anna Mejlhede, som til Femina sidste år udtalte om et ægteskab i vanskeligheder: „Man kan blive nødt til at sige: Vi kan ikke gennemføre det. Og det skal man have det godt med.“ (17.9.15) Jeg anerkender, at der kan være problemer i et ægteskab, der betyder, at ægtefolkene må lade sig skille. Men eftersætningen, „og det skal man have det godt med“, er mildt sagt diskutabel.

Men dertil skal vel netop et kirkeligt ritual tjene: at man kan have det godt med sin skilsmisse.

Den dårlige samvittighed eller den ubehagelige mavefornemmelse, som det er kommet til at hedde, er åbenbart noget, man også skal have ud af kroppen. Ellers tærer den på kræfterne og står i vejen for, at vi kan udfolde vores liv.

Men tager man den dårlige samvittighed bort, eller tager man følelsen af nederlag bort fra

skilsmissen, gøres samtidig vielsesløftet mindre bindende. Til døden os skiller er da kun en hensigtserklæring og ikke et løfte. Det er, hvad man ønsker på vielsesdagen, så må vi jo se om det holder. Og holder det ikke, så er det altså også i orden, – „det skal man have det godt med“.

Jo, vi er blevet farligt kloge. Men vi ønsker ikke denne klogskab anfægtet. Vi skal ikke tale om omkostningerne ved den moderne livsførelse, der tilsiger os at følge vore impulser og udleve vores ønsker og begær. Omkostningerne for de involverede parter, når et ægteskab eller et forhold brister, og omkostninger for eventuelle børn tier vi om, for ellers kunne nogen gå hen at få dårlig samvittighed og skyldfølelse.

Men det kunne også være, at skyldfølelsen virkelig kom af skyld. At skyld er en virkelighed og ikke blot et princip, der ikke findes, eller blot er en illusion. Og således kunne det også være, at mennesket ikke blot er et rationelt dyr, men at mennesket også er ånd. At være ånd vil jo sige, at der noget vi skal. Ubetinget. At dette skal, den fordring, der hviler på os, ikke blot er en af mennesker skabt eller vedtagen moral. Men at fordringen er ubetinget, at den gælder, og at vi ikke kan flygte fra den eller fornægte den eller ignorere den, uden at vi tager skade på vores menneskelighed (eller vores sjæl, som de gamle sagde). Det vil sige, at vi ikke kan være virkeligt menneske uden at høre denne fordring og være skyldige i forhold til den. Skyldige at lyde den, skyldige i ikke at have efterkommet den. At vi bliver umenneskelige, når fordringen fornægtes eller bortforklares videnskabeligt, når det altså nægtes, at vi er ånd, eller ånd omskrives til kun at være noget æstetisk.